

Szociális kompetencia – kreatív konfliktusmegoldás

Program tanárok számára

Társadalmunkban a család mellett az iskola az a szocializációs közeg, amely a legnagyobb hatással van a gyermekek személyiségfejlődésére, a személyiség társas kapcsolataiért felelős szociális kompetencia formálódására.

A szociális kompetencia vizsgálata, tanítása az utóbbi évtizedekben került a neveléssel foglalkozó szakemberek érdeklődésének középpontjába. Gyermekek, serdülők, felnőttek körében végzett vizsgálatok igazolták, hogy a szociális kompetencia fejlettsége nagyon szoros összefüggést mutat az emberi kapcsolatok minőségével, a társadalmi beilleszkedés harmóniájával.

Azok a gyerekek, akik nem képesek kölcsönös interperszonális kapcsolatok kialakítására, megőrzésére, a deviáns személyiségalakulás szempontjából „rizikó népesség”-nek tekinthetők. A gyenge szociális kompetenciájú gyermekek serdülőkorban nagyobb valószínűséggel sodródhatnak bűncselekménybe, válnak drogfüggővé, mint a jobb, differenciáltabb szociális kompetenciával bíró gyermekek. Mindebből természetesen következik az iskola számára a feladat: nagyobb figyelmet fordítani a szociális képességek fejlődésére, fejlesztésére.

Szociális kompetencia

Szociális kompetencián – gyakran nevezik interperszonális vagy társas kompetenciának is – rendszerint olyan, a személyiségre jellemző tulajdonságot értenek, amely a problémahelyzetek, konfliktusok megoldását, a társas kapcsolatokban való részvételt befolyásolja. A szociális kompetencia összetett fogalom, több szociális képesség bizonyos szintű együttes birtoklását jelenti.

Önértékelés

A szociális kompetencia alapját fejlődésének lehetőségét az önértékelés, önbecsülés képezi. Az önértékelés attitűdérzés önmagunk iránt, önmagunkról alkotott értékítélet. Sok szakember állítja, hogy a pszichés fejlődés szempontjából nincs fontosabb értékítélet az ember számára, mint azoknak a képességeknek, értékeknek a felbecsülése és megbecsülése, amelyeket önmagában birtokol.

Empátia

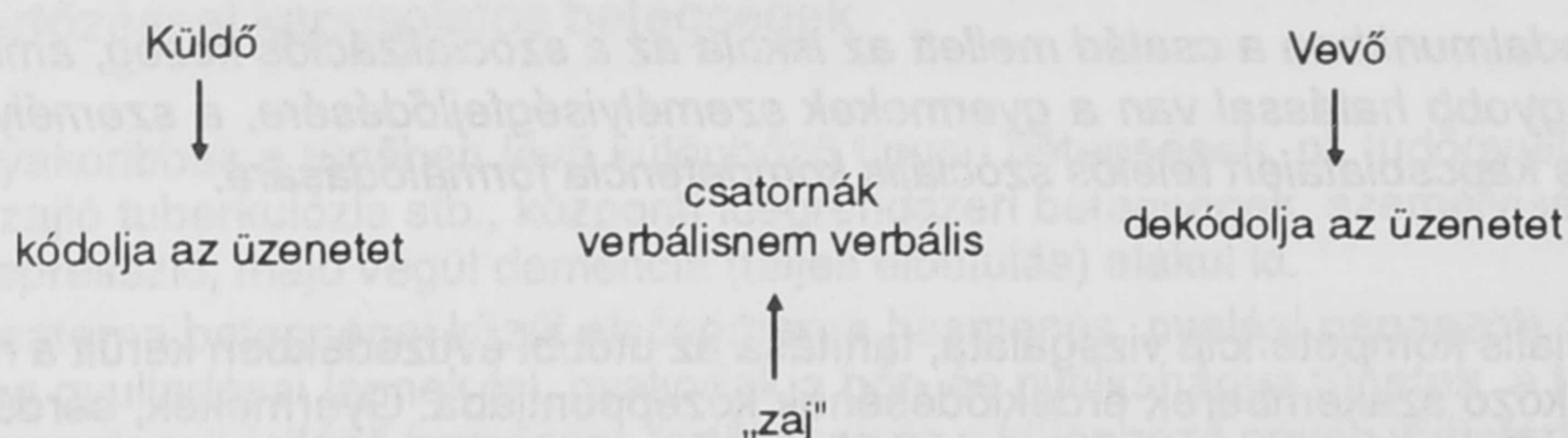
Empátia az embernek az a képessége, amelynek segítségével bele tudja élni magát mások lelkiállapotába, megérti mások érzelmeit, indítékait, törekvéseit. Az empátia különösen fontos a más neműek, a más kultúrákból, szubkultúrákból származók, illetve a sérültek, továbbá a konfliktusok esetében.

Kommunikációs készségek

A kommunikációs készségek sokak szerint a szociális készségek között a legfontosabbak, talán azért, mert a kommunikáció elméletével, folyamatával képességével ma

már könyvtárnyi irodalom foglalkozik. A kommunikációs készségek sok részkészségből tevődnek össze. A kommunikációs partner jelzéseinek – verbális és nem verbális – értelmezése, a partner meghallgatása, követése, megértése, a megértés visszajelzése éppúgy része, mint a saját szükséglet kívánság, érzelem, nézőpont, vélemény kifejezése oly módon, hogy azzal ne sértsünk másokat.

A kommunikáció folyamata egyszerű modellel ábrázolható:

A kommunikáció folyamata többször, több helyen megzavarhatja, hibás irányba terelheti a kommunikációs jelek (szavak, gesztusok, mimika) használatának különbsége, a jelek fejlettségi szintje közötti nagyobb különbség. Kommunikációs zavarként értelmezhető a kulturális különbség, az előítélet, a másik iránti attitűd, az értékstruktúrák közti különbség és az érzelmekkel telített pszichés állapot is.

A kooperáció képessége

Kultúránkat a versengés gondolata oly mélyen átítatja, hogy külön kell foglalkoznunk az embernek azzal a képességével, amely lehetővé teszi, hogy közös cél érdekében együtt dolgozzon másokkal.

Konfliktusmegoldó készségek

A konfliktusmegoldás lényegében problémamegoldási folyamat. A problémákhoz érzelmek, félelmek, remények, vágyak kapcsolódnak. A problémamegoldás hatékonysága nagy mértékben függ az önértékelés differenciáltságától, az önértékelés mértékétől, a kommunikációs képességektől és az együttműködési készségtől. A fenti képességektől függ, hogy ki milyen és mennyire hatékony konfliktusmegoldási stratégiát alkalmaz. A szakirodalomban említett stratégiák közül az emberi kapcsolatban leghatékonyabbnak bizonyult a problémamegoldó (más néven: győztes/győztes) stratégia, amelyben a konfliktus résztvevői a probléma integratív megoldására törekszenek. Mindkét fél – együttműködve a másikkal – megérti annak szükségleteit, érzelmeit, nézőpontját, kifejezve saját vágyait, szükségleteit, érzelmeit, megoldási ötleteit, s a mindkét fél megfelelő problémamegoldásra törekszik.

Tanárok felkészítése a szociális kompetencia fejlesztésére

A szociális kompetencia fontosságának felismerése a személyiségfejlődésben együtt járt a készségek tanításának igényével. Kezdetben a kapcsolati problémákkal küzdő gyerekek megsegítése volt a cél, majd egyre inkább előtérbe kerültek a megelőző célzatú, szociális készséget fejlesztő programok.

Az iskolai osztály munkájába, illetve a szabadidős tevékenységbe iktatott szociális légkörének javításával nagy mértékben járultak hozzá a gyermekek egészséges lelki fejlődéséhez, problémamegoldó képességük javulásához, ezáltal a mentálhigiénés problémák kialakulásának megelőzéséhez.

Kompetens személyeket azonban csak az az ember tud nevelni, aki egyrészt maga is rendelkezik a szociális kompetenciához tartozó készségekkel, másrészt ismeri azoknak a pszichológiai folyamatoknak természetét, amelyekben a szociális kompetenciát alkotó készségek formálódnak, növekednek. Emellett ismeri azokat a módszereket, eszközöket is, amelyekkel a kompetencia hatékonyan fejleszthető.

A tanárok felkészítésére készült programok ismeretanyagot, didaktikai és tapasztalati elemeket integrálnak, strukturált gyakorlatok, szerepjátékok alkalmazásával segítik a tapasztalati tanulást, a már alkalmazott módszerek tudatosítását, hatékonyságának növelését.

IRODALOM

Comelius, H. Faire S: Everyone can win. Simon Schuster, Australia, 1990.

Kreidler, J. W.: Creative Conflict Resolution. Scott, Foresman and company, London, 1984.

HORVÁTH SZABÓ KATALIN

Profil tantervbank

Profil a tantervkészítés, -értékelés és -terjesztés számára készült tantervi modell, tantervfejlesztési módszer és számítógépes programrendszer. A tantervet egyszerre három formában: a szokásos tantervi dokumentumként, számítógépes adatbázisként és végrehajtható projektként ábrázolja. Sajátossága, hogy a tantervet strukturáltan, mint egymással összefüggésben lévő tantervi egységek hálózatát írja le, lehetővé téve ezzel a tanterv belső összefüggéseinek feltárását. A tanterv leírása és olvasása egyszerre történhet áttekintő, vagy a tanterv mélyére hatoló – akár tanmenet szintű – részletességgel.

A Profil három országos projektben került felhasználásra: a világbanki kölcsönrel támogatott szakképzési projektben (1992-1995), a PSZM által a kísérleti tantervek leírására szervezett projektben (1993) és az MKM által az engedélyezett tantervek felülvizsgálatára indított projektben (1994). Az 1994-es projekt eredményeképpen elkészült több ezer tantervi egység terjedelmű tantervbankot az MKM terjesztési költségterítés ellenében valamennyi közoktatási intézmény rendelkezésére bocsátja.

Jelenleg folyik a NAT bevezetésének támogatására szervezett, a NAT-nak és a követelményeinek megfelelő mintatantervek leírását célzó projekt. A mintatantervekből és a tantervi egységek választékából azok módosításával bármely iskolatípusba tartozó iskola előállíthatja a NAT követelményeinek megfelelő helyi tantervét.

A tanterv belső összefüggéseinek ábrázolásával a Profil tanterv lehetővé teszi a rejtett tantárgyak tanításának tervezését. Ilyen rejtett tantárgy lehet például a környezetvédelem, vagy az egészséges életmódra nevelés, ha azt a történelem, földrajz, biológia stb. tárgyak együttesében kívánják megvalósítani. Ugyanez a felépítés teszi lehetővé annak áttekintését is, hogy a NAT műveltségi területei hogyan szerepelnek egy adott mintatanterv vagy helyi tanterv konkrét tantárgyaiban.

A Közoktatási Törvény és a Profil tantervbank nyitott: bárki számára lehetővé teszi, hogy a NAT előírásának követésével minta- vagy helyi tantervet dolgozzon ki, ezt használja és mások számára ajánlja. Erre az öntevékenységre a NAT jóváhagyása után szükség is lesz, hiszen viszonylag rövid idő múlva minden iskolának a helyi viszonyoknak megfelelő pedagógiai programmal, illetve helyi tantervvel kell rendelkeznie. Remélni lehet, hogy az iskolák – kellő segítség esetén – élni fognak a tantervi szabadság lehetőségével.

KÁLDI TAMÁS